

**ALLISON HOOVER
BARTLETT**
omul obsedat
de cărți

Traducere din limba engleză
DANA IONESCU

Americanca ALLISON HOOVER BARTLETT a colaborat cu publicații prestigioase precum *New York Times*, *The Washington Post*, *San Francisco Chronicle Magazine* etc., fiind autoarea multor materiale pe teme din sfera artei, educației, călătoriei și științei. Primul ei articol despre John Gilkey, protagonistul volumului de față, bestseller în America, a fost selectat în *Best American Crime Reporting 2007*. În 2010 autoarea a devenit San Francisco Library Laureate și este membră a asociațiilor North 24th Writers și San Francisco Writer's Grotto.

NEMIRA

Cuprins

PROLOG.....	9
1. CA FLUTURELE LA LUMÂNARE.....	17
2. JUMĂTĂȚI DE ADEVĂR.....	48
3. RICHIE RICH.....	61
4. O MINĂ DE AUR	75
5. SPIDER-MAN	83
6. AN NOU FERICIT!	99
7. CEI TREI KEN.....	122
8. COMOARA DIN INSULĂ.....	146
9. BRICK ROW	166
10. SĂ NU RENUNȚI.....	183
11. ESTE POSIBIL CA ACEASTĂ CONVORBIRE SĂ FIE ÎNREGISTRATĂ SAU MONITORIZATĂ	194
12. CE ALTCEVA ÎMI MAI PUTEAM DORI?	212
13. ȘI UITE! ALTE CĂRȚI!	222
14. PARTEA DIAVOLULUI	235
CUVÂNT DE ÎNCHEIERE	247
<i>Mulțumiri</i>	250
<i>Note</i>	252
<i>Sursele</i>	262

PROLOG

La un capăt al biroului meu se află o carte veche de patru sute de ani, învăluită într-o pânză de sac bej și într-o aură nespus de misterioasă. Amicul Malcolm a dat de ea în timp ce se achita de trista misiune de a face ordine în lucrurile fratelui său, care s-a sinucis. Pe pânză era un bilet scris de mâna, care începea cu *Oricui ar putea fi interesat* și continua cu explicațiile. În urmă cu câțiva ani o prietenă găsise lucrarea cu pricina în biblioteca facultății la care lucra și, când își schimbase slujba, o luase din greșeală. Ea își exprima dorința ca tomul să fie returnat anonim, numai că el nu avusese timp să se ocupe.

Malcolm a ridicat cu atenție ceaslovul mare și greu, scoțându-l din sacul cu mâneră de alamă scăpitoare.

– Nu e frumoasă? m-a întrebat când mi-a dat-o.

Ba e frumoasă, a fost primul gând care mi-a trecut prin cap. Si al doilea: *e furată*.

În dimineață următoare m-am trezit cu gândul la ea. O fi fost adevărată povestea de pe bilet? Dacă nu, atunci de unde era cartea? Era scrisă în germană, cu ceva elemente de latină, dar despre ce o fi? O fi de valoare? Malcolm a zis că mi-o împrumută. Un prieten care știa germană, bibliotecar și negustor de cărți rare, mi-a spus că este un *Kräutterbuch* – „atlas botanic“ (1) de plante medicinale al lui Hieronymus Bock, botanist și medic. După arderea cărților în Evul Mediu, cunoștințele de medicină tradițională se pierduseră, astfel că în 1630, anul în care s-a tipărit, acest *Kräutterbuch* era o cale de întoarcere la străvechile metode de vindecare, carte revoluționară pe vremea aceea (2).

Tomul cântărește cinci kilograme și jumătate, iar coperta e netedă, din lemn de stejar îmbrăcat în piele de porc (3), și are modele concentrice în emboss, cu flori, frunze și înflorituri întunecate de la urmele de degete lăsate de oamenii care au atins-o. Am dus-o la San Francisco, la John Windle, anticar de rarități, care mi-a zis că la 1600, când cumpărai un exemplar din *Kräutterbuch*, trebuia să plătești în plus dacă voiai unul cu ilustrații, ceea ce proprietarul acestui exemplar se pare că a și făcut. Culorile, în cea mai mare parte nuanțe de măsliniu și verde-argintiu, de galben-muștar și roșu-aprins, trăduau o anumită stângăcie, ceea ce, m-a informat Windle, stă mărturie pentru autenticitatea cărții. Dacă dai de un exemplar pictat de mâna cu toatămeticulozitatea, e foarte posibil să fie opera vreunul ucenic de anticar din cine știe ce secol, care și-a dat silința să ridice valoarea cărții (4). Ca să deschizi *Kräutterbuch*-ul despre care vorbesc trebuie să-l apeși tare, ținându-l cu ambele mâini,

pentru ca astfel să se desfacă cele două mâneră de alamă gravate, în formă de coloane egiptene, care se ramifică în partea de sus ca niște palmieri regali. Când întorci paginile, se aude un fel de șuierat înfundat, asemănător cu fâlfâitul unui drapel într-o după-amiază vântoasă, și se simte un miros uscat, lemnos, o combinație de mucenici și un iz dulce, care mă trimite cu gândul la cărțile vechi ale bunicilor. Întotdeauna asociiez aroma unei cărți cu vremea în care a fost scrisă, de parcă parfumul ar veni direct din decorul poveștii. În cazul respectivului *Kräutterbuch*, mirosul bătuse cale lungă în timp și în spațiu, ajungând la mine din Germania renascentistă. Când îmi trec degetele peste foi simt niște unduiri fine, probabil pentru că hârtia e încovoiată de la umezeală, dar nicio pagină nu e sfâșiată. Forzatul lipsește, însă am aflat că nu e ceva neobișnuit. Hârtia era scumpă la 1600 și o pagină goală dintr-o carte se putea tăia ca să fie folosită la scris, la împachetat pește (5) ori în cine știe ce alt scop mai util, decât să stea goală la începutul cărții. Când l-am întrebat cât valorează lucrarea, Windle mi-a zis că, fiind într-o stare relativ bună, prețul ei e undeva între trei mii și cinci mii de dolari. Ceea ce m-a surprins plăcut, deși, rațional, n-aveam niciun motiv, din moment ce cartea nu era a mea...

Împreună cu o prietenă vorbitoare de germană și cu mama ei (care era mai familiarizată cu ortografia arhaică) am cercetat-o îndelung și am găsit remedii pentru tot felul de boli fizice și psihice, de la astm la schizofrenie și până la suferințe mărunte (6). La pagina 50, de exemplu, am dat peste un lung sir de ingrediente recomandate pentru combaterea „mirosului urât de la subsuoară“: ace

de brad, bulbi de narcisă, frunze de laur, migdale, alune de pământ, castan, stejar, tei și mestecăń, deși nu se preciza cum anume trebuie folosite. Cireșele uscate sunt bune pentru cei care au pietre la rinichi sau viermișori. Smochinele și migdalele uscate combat epilepsia. Dar leacul meu preferat este cel pentru alungarea gândurilor negre: „Adesea ne lipsește fericirea cuvenită și, dacă încă n-avem vin, o să fim foarte mulțumiți când o să facem rost.”

Rândurile scrise pe verso-ul fiecărei pagini pătrund ca niște umbre sângei în foaie și literele de pe față se pot contopi cu ele în orice clipă sau se pot face nevăzute. Dar uite că au rezistat trei sute șaptezeci și cinci de ani! *Kräutterbuch* s-a păstrat în cea mai mare parte ca atunci când a fost legat. Lucrarea a rămas întreagă și trupul dintre clapete nu și-a pierdut nici rezistență – iată una dintre calitățile ei cele mai însăpământătoare. E ca o creațură încăpătânată și virtuoasă, care a reușit să supraviețuiască atâtia ani, iar mie mi-a luat ceva timp să înțeleg că nu-i fac niciun rău dacă dau paginile.

Am aflat o groază de lucruri despre carte, dar niciun indiciu despre locul de unde provine. Am căutat pe Internet informații despre cărți rare furate și n-am găsit nimic despre *Kräutterbuch* – până și bibliotecara de la biblioteca pomenită în bilet mi-a zis că nu există nicio consemnare în acest sens –, dar am dat de ceva mult mai provocator: povești, multe povești despre furturi! Unele perecute cu câteva săptămâni sau luni în urmă, altele, cu câțiva ani în urmă, la Copenhaga, în Kentucky, la Cambridge (7). Hoții erau fie savanți, fie oameni ai Bisericii, fie escroci care furau ca să facă bani. Și mai erau

unii care mi s-au părut mult mai interesanți: hoții îndrăgostiți de cărți, care le furau pur și simplu pentru că le iubeau. În mai multe materiale erau referiri la un anume Ken Sanders, negustor de rarități, care se făcuse detectiv amator. Trei ani se chinuise să pună mâna pe John Gilkey, un tip care devenise cel mai bun hoț de cărți din ultimii ani. Când am vorbit cu el, Sanders mi-a spus că în urmă cu câțiva ani dăduse o mâna de ajutor la prinderea lui Gilkey, care ajunsese după gratii, dar că acum era iar un om liber. Habar n-avea pe unde e și i se părea puțin probabil să am norocul să dau de el. După părerea lui, Gilkey e genul care fură din iubire... Iată genul de hoț ale cărui motive s-ar putea să le înțeleg. Deci trebuie să-l găsesc.

Cu cât aflam mai multe despre colecționari, cu atât eram mai tentată să mă consider și eu unul dintre ei, dar nu colecționar de cărți, ci colecționar de fragmente din toată povestea asta și, asemenea oamenilor pe care i-am cunoscut și care deveau din ce în ce mai încrâncenați și mai hotărâți pe măsură ce-și completau colecțiile de carte, cu cât aflam mai mult, cu atât Tânjeam mai mult. Am învățat despre pergamentul subțire și despre hârtia scrobită, despre erate și margini netăiate. Am citit despre inscripții, falsuri și descoperirile celebre. Caietele mele de notițe se tot înmulțeau și se adunau în gramezi mai groase decât zece *Kräutterbuch*, aşa cum vor fi fost ele la 1630. Tot strângând informații despre hoț, despre anticari și despre piața de carte rară, mi-am dat seama că povestea asta nu e numai despre infracțiuni, ci și despre legăturile intime, complexe și uneori periculoase dintre oameni și cărți. Bibliofili rafinați și escroci lacomi

Resp s-au confruntat secole de-a rândul în lumea cărților rare, aşadar, e o poveste foarte veche. De asemenea, cartea mea poate fi și un avertisment pentru cei care au de gând să se apuce de comerț cu rarități. Și o lecție pentru alți scriitori care, ca și mine, se apucă să scrie o poveste. Și care cred, cu naivitate, că o vor putea urmări aşa cum un spectator urmărește o paradă: pasiv și fără să se implice.

Cât am scris cartea, nobilul *Kräutterbuch* a stat înfășurat în pânza lui la capătul biroului meu. Știam că prietenul meu vrea să-l returneze, dar, dacă bibliotecara îmi spusese că, din câte știe, tomul nu e de la biblioteca ei, deci de ce atâta grabă? și am aflat că, dacă o carte lipsește de mulți ani, bibliotecarii mai aruncă actele de proprietate – uneori din frustrare, dar alteori și din instinctul de autoapărare: nu vor să se afle că s-a rătăcit o carte, mai ales una rară și valoroasă. Tipa de la biblioteca de care ar fi aparținut atlasul botanic m-a informat că, atunci când s-au actualizat sistemele computerizate, s-au pierdut documente în care erau înregistrare proprietățile instituției. Poate că despre asta era vorba în cazul acestui *Kräutterbuch*. Treceau săptămânilor, treceau luniile, tomul era tot la mine, iar eu îmi spuneam că o să mă ocup de asta mai târziu. Între timp, deschideam cartea și o răsfoiam. O imagine înfațișând un măr (*Apfelbaum*) arată, printre fructele căzute lângă pom, un craniu și un os. Un măr otrăvitor! Sub alt copac vomită niște bărbați cu tichii și pantaloni până la genunchi. Lângă un altul, băieți ca niște heruvimi, purtând doar centuri de stofă în jurul pântecelui generos, stau pe vine și se ușurează. Pe altă pagină, sub alt soi de pom, danseză femei și bărbați beți. Chiar și celor care nu știau

să citească le-ar fi fost clare toate efectele respectivelor plante. În ultima parte se află una dintre ilustrațiile mele preferate: o imagine elaborată, circulară, cu douăsprezece chipuri reprezentând douăsprezece vânturi, fiecare venind din altă direcție și fiecare suflându-și, cu obrajii umflați, propriul leac sau propria amenințare. Pe această imagine se văd pete maronii, neregulate, petele acelea care trădează vechimea unei cărți și care se formează de obicei de la umezeală ori din cauza lipsei de ventilație (8). Unele dintre petele închise la culoare de pe ceaslovul sătă par să se fi format pentru că s-a vărsat ceva acolo. Mied? Ceară de lumânare? Lacrimi? Fiecare pagină e un mister, o poveste care trebuie deslușită.

Când închideam atlasul și copertele se strângeau la loc, parcă ieșea un abur până când fixam mânerele. Bineînțeles că o să-o duc înapoi, îmi tot spuneam, ca să mă linistesc. Dar, până atunci, aveam o carte ce nu-mi aparținea și încercam să nu mă gândesc la cum aș putea fi privită din cauza asta.

1

CA FLUTURELE LA LUMÂNARE

28 aprilie 2005, o zi senină și blândă, una dintre zilele alea de primăvară din New York City care par promițătoare, iar la colțul dintre Park Avenue și East Sixty-sixth Street niște oameni optimiști se înghesuiau la o coadă. Începea Târgul Anticarilor de la New York și așteptau să pornească la vânătoare de comori. Târgul anual are loc la Park Avenue Armory, clădire anacronică, un fel de castel cu turnuri și porți cu muschete în care încăpeau, zicea un istoric, un grup de patru oameni. Când am ajuns eu nu se vedea astfel de grupuri, dar tot înainta un sir drept de oameni însetați de carte, ahiați să fie primii care văd și ating obiectele mult visate: ediții princeps moderne, manuscrise cu anluminuri, volume americane, cărți de drept, cărți de bucate, cărți pentru copii, istorii ale celui de-Al Doilea Război Mondial, incunabule (cuvântul latinesc, care înseamnă „în leagăn“, se referă la volume de la începuturile tiparului, adică din

anii 1450–1500 (1), cărți scrise de câștigători ai Premiului Pulitzer, volume de științele naturii, scrieri erotice și nenumărate alte tentații.

Înăuntru, agenții de pază erau la datorie, gata să explice – iar celor care se indignau, să le explice chiar de două ori – că nu au voie să intre decât cu genți mici, iar celelalte obiecte personale trebuie lăsate la garderobă. Luminile de sus străluceau și emanau căldură ca reflecțoarele dintr-o sală de teatru și, când am intrat, m-am simțit ca un actor care nu știe scenariul. Frecventasem asiduu târgurile de vechituri încă din adolescentă. Printre cele mai recente achiziții se numărau o geantă de doctor veche, pe care o foloseam ca poșetă, niște forme din lemn, în chip de pinioane de vapor, acum agățate pe un perete la mine acasă, și o trusă de ceasornicar din alte vremuri, cu sticluțe din bucăți minusculă (când eram puștoaică mă jucam cu ele și le foloseam pe post de bijuterii și viniluri în furgoneta prietenului meu). Dar târgul astăzi era altfel. Hibrid între muzeu și piață, era întesat cu cărți de milioane de dolari și cu atâtea coperte din piele tocită, cât să dea pe spate orice designer. Colecționarii se plimbau înspre anumite magherițe, anticarii își etalau marfa pe rafturi, trăgând cu ochiul la cele mai recente și cele mai valoroase descoperiri ale vecinului, cocoțate în casete de sticlă strălucitoare. și chiar își expuneau unele obiecte pe un fel de tejgheli de deasupra, iar cine avea chef putea să le ia și să le întoarcă pe toate fețele. Ce anume căutam eu nu era limpede, nu voiam ediții princeps sau manuscrise cu anluminuri. Îmi place să citesc și îmi place și farmecul estetic al cărților, dar nu le colecționez. Venisem la târg

ca să înțeleg de ce simt alții nevoia să le colecționeze. Voiam să privesc de aproape lumea cărților rare, un loc ale cărui obiceiuri îmi erau absolut străine. și, cu ceva noroc – pe care și-l dorea, fără îndoială, fiecare om de acolo –, speram și să aflu câte ceva despre cei care de-abia aşteaptă să fure cărțile pe care le iubesc.

Pentru asta urma să mă întâlnesc cu Ken Sanders, negustor de carte veche din Salt Lake City și detectiv autodidact, cu care vorbisem la telefon. Era un fapt notoriu că-i place să prindă hoți de cărți și că, la fel ca orice polițist care a lucrat singur ani în sir, nu ratează nicio ocazie de a spune o poveste bună. Îl sunasem cu câteva săptămâni în urmă ca să stabilim întâlnirea și la prima noastră discuție îmi zisese de Jaguarul Roșu, tipul care-i șterpelise exemplare prețioase din *The Book of Mormons*¹, despre Scammers iugoslavul, pe care FBI-ul îl înăușase într-un weekend, cu ajutorul lui, despre Gașca de la Benzinăria Irlandezilor, specialistă în comenzi online frauduloase, înăușată la o benzinărie din Irlanda de Nord. Dar astea au fost doar niște povești de încălzire, care să pregătească terenul pentru povestea cea mare: în 1999, Sanders se oferise să devină coordonator de securitate la Antiquarian Booksellers' Association of America². Pe scurt, trebuia să anunțe toți anticarii când îi ajungea la ureche vreun jaf, pentru ca ei să fie cu ochii în patru după volumele dispărute. La început lucra

¹Cartea mormonilor. Lucrare sacră pentru mormoni, despre care se crede că ar cuprinde scrierile străvechilor profeti care fi trăit în America în perioada cuprinsă între anul 2200 î.Hr. și 421 d.Hr. Prima ediție a apărut în anul 1830, îngrijită de Joseph Smith.

² Asociația Anticarilor din America.